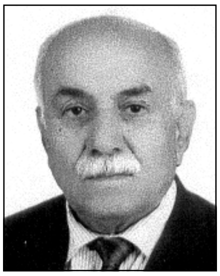

کەمال غەمبار

خوێندنەوەی رۆمانی دایک و کوڕ

"دایک و کوڕ" رۆمانێکە لە نووسینی رۆماننووس گەلاوێژ، ١٢٢ لاپەڕەی قەبارەی ناوەنجی بە خۆ دەگرێ، نووسەر پێشکێشی دایکی شیرین و خۆشەویستی خۆی دەکات، کە زۆری لە شێوەی فیداکاری و دڵسۆزییەکانی ئەو، لە رۆمانەکەدا دەبینێ و هەستی پێ دەکات.

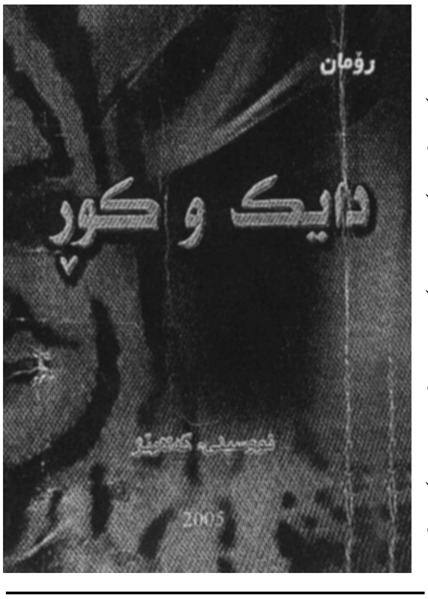

نووسەر قۆناغێکی پڕ مەترسی و مەینەت لە ژیانی تێکۆشەرانی خێزانێکی کوردپەروەری ناو بزاڤی رزگاریخوازی کورد لە سەردەمی رژێمی پاشایەتی دەخاتە روو، کە رووداوەکان و کەسانی ناو رۆمانەکە پانتاییەکی زۆر لە خەباتی سیاسی لە شارەکانی سلێمانی و کەرکووک و مووسڵ و بەغدا بە خۆ دەگرێ. کە چۆن لە ترسی شاڵاو و هێرشی پیاوانی ئاسایشی ئەوکات کەسانی ناو رۆمانەکە بە نهێنی کاری سیاسییان ئەنجام داوە و ژن و کچی کورد چ رۆڵێکی بوێرانە و مەردانەیان

نواندووه و یارمەتی هاوسەر و برا و باوکیان داوە و بەپێی توانای خۆیان ئەوانیش لە بەشێکی تێکۆشانی سیاسی وەکو ئەرکێکی نەتەوەیی و نیشتمانی لەو بوارەدا دریخییان نەکردووە و هەر ئیشەکی کە پێیان سپێردراوە بێ ترس رایان پەڕاندووە.

کە ئەم رۆمانە دەخوێنینەوە تێکۆشانی پارتێکی سیاسی کوردپەروەری پێشکەوتنخوازی سەردەمی رژێمی پاشایەتیمان دێتەوە یاد هەروەکو نووسەر، لە قاڵبێکی رۆمانئامێز بەرجەستەی کردووە کە پارتی دیموکراتی کوردستانە، کە لە خێزانێکدا و لە خزم و کەسدا خۆی دەنوێنێ، شەمسەی دایکی "عەزیز" نموونەی ئەو ژنە ئازا و بە جەرگەیە کە بوخچەی پڕ بەیان و بڵاوکراوە و نووسراوە "نهێنییەکانی حزب دەگوێزێتەوە و دەشارێتەوە، کە لە کارو رەفتارەکانی کە هەرچی مانای ترس هەیە لەلای ئەو بوونی نییە دایکی باقلی رۆمانە بەناوبانگەکەی "مەکسیم گۆرکی"ت بیردەکەوێتەوە، کە بەرامبەر پیاوانی رژێم دەتەقێتەوەو رووبەڕوویان دەبێتەوە بێ ترس بەیان بڵاو دەکاتەوە دایکی کوڕە ئیتاڵییەکەت دێتەوە پێش چاو کە چەندین شاخ و دەشت و دەر و رووباری بڕی خۆی گەیاندە خوێنڕێژی گەلان جەنگیزخان و بەسەریدا قیژاندی کە جگەرگۆشەکەی پێ بداتەوە کە سوپاکەی رفاندبوویان، جەنگیزخان کە ئەو ژنەی بەم شێوە بینی بە تووڕەییەوە پێی گوت: تۆ چۆن بەم شێوە بە سەر من هاوار دەکەی و نازانی من کێم چ دەسەڵاتێکم هەیە؟! دایکەکە پێی گوت: من لە تۆ بەهێزترم، چونکە تۆ مردن دەچێنی و من ژیان. لە ئاکامدا جەنگیزخان ناچار بوو کوڕەکەی پێ بداتەوە.

شەمسە کاتێ کە حەمەی خاڵی تریفە دەگیرێ و رەوانەی موسڵ دەکرێ، خۆی پێ ناگیرێ بەدوای ئۆتۆمبێلی پۆلیس لە سلێمانییەوە بۆ کەرکووک لەوێشەوە بۆ موسڵ دەکەوێ کە چاوی، بە حەمە بکەوێ و لە پاڵ ئەو ئازایەتی و قسەگوتن بە پۆلیس و پیاوانی رژێم، دڵێکی ئەوەندە بە سۆز و میهرەبانی هەیە کە بەرد دەتوێنێتەوە ئەو دڵە نموونەییە سەرچاوەی خۆشەویستی رۆڵە تێکۆشەرەکانی کورد و کوردستانە، بۆیە لە خۆوە نەگوتراوە.

"سەیروسەمەرەکانی دنیا زۆرن، بەڵام سەیرترینیان دڵی دایکە"

من وای بۆ دەچم کە رۆماننووس کە بە "تریفەی" تێ دەگەم خۆی خستووەتە ناو رۆمانەکە و لە پانتاییەکی فراواندا جێی خۆی کردووەتەوە و لەگەڵ رووداوەکاندا هەڵسوکەوت دەکات. "عەزیز"ی هاوسەریشی کە تەوەری بنچینەیی رووداوەکانە و داینەمۆی

بەڕێوەبردنی ڕێکخستنەکانی پارتییە هەموو دەم هەر خەریکی نووسینی بەیانی حزبی و دەرکردنی ڕۆژنامەی زمانحاڵی حزبە وەکو نووسەرێکی خاوەن باکگراوندێکی ڕۆشنبیریی فراوان دێتە بەرچاو، "حەمە"ش کە خاڵی تریفەیە ئەویش وەک دەردەکەوێ نووسەرێکی بەتوانا و ڕۆشنبیرێکی دیارە، گوایە بەناوی ئەوەی کە قوتابییە و لە بەغدا دەبێ ئەزموون بدات، لە ژوورەوە خۆی حەشار داوە خەریکی خوێندنەوە و نووسینە کە مندالآنی خێزانەکە بەلاوەی نەچن، لە خەڵکی تریشیان گەیاندووە کە نەخۆشییەکی تایبەتی هەیە.

ڕۆمـاننووس قـۆناغـێکی پێش شـۆڕشـی "١٤"ی تەمـووزی سـاڵـی "١٩٥٨"مـان بۆ وێنە دەکێشێ، وەکو پانۆرامایەکی دوورودرێژی مێژووی سیاسیی ئەم سەردەمەیە، کە چۆن خێزانێک دەکاتە نموونەیەکی رووگەشی دیار، کە خۆیان و خزم و کەسوکار و ئەوانەی چارەنووسی خۆیان بەستووەتەوە بە بیروباوەڕی پاک و بێ گەردی ئەو سەردەمەیە، بەگیانێکی لە خۆبردوو کار دەکەن و لە پێناو بەرژەوەندی گەل و وڵات هەموو شتێکی خودیان بەلاوە ناوە هەرچەندە خەباتکردن لە ژێر زەبروزەنگیی نۆکەرانی ڕژێمی پاشایەتی مەترسی و دەربەدەری و گرتن و بڕین و ژیانی مەینەتی و نان بڕین و خۆشاردنەوە و دڵەڕاوکێ بووە کە نایەتە باسکردن. بەڵام بنیاتنانی ڕۆمانەکە ئەوەندە سەرنج ڕاکێشەر و دڵکێشە کە خوێنەر زۆر بەئارەزوو و تاسەوە بیخوێنێتەوە و، بۆ ئەوانەی کە مرۆڤی تێکۆشەر بوون، لەو ماوەیەدا تووشی گرتن و ئەشکەنجەدان و ماڵوێرانی بوون مایەی دڵخۆشییە کە خۆیان و خوشک و دایک و براکانیان لە ناو ڕۆمانەکەدا دەبیننەوە و، وێڕای بەستنی کۆبوونەوە و کۆنفرانسی حزبی کە لە پەنای سەیرانی خێزانی ئەنجام دراون و، وەسفی ژینگەی دڵڕفێنی کوردستان و کۆمەڵێ بابەتی کەوا ڕاستییەک دەردەخەن کە نووسەر زیرەکانە توانیویەتی مۆرکی خۆماڵی بە ڕۆمانەکە ببەخشێ و هەموو ڕۆمانێکی جیهانی لە خۆماڵییەوە سەرچاوە دەگرێ .

ئەگەر بەلای گەلی عەرەبەوە شیعر دیوان و تۆمار و مێژووی عەرەب بێ، ڕۆمان زیاتر بابەتی مێژوویی و دیکۆمێنتی بە خۆوە دەگرێ. بۆیە دەتوانم بڵێم ئەم ڕۆمانە نووسینەوەی قۆناغێکی هەستیار و ناسک و دابڕی مێژووی پڕ شانازی خەباتی سیاسی بزاڤی ڕزگاریخوازی گەلی کوردە و، زیندووکردنەوەی ڕۆڵی بەرچاوی ئەو ڕۆڵانەی کە تا دڵە گەورەکانیان لە لێدان کەوت کۆڵیان نەدا و بوونە نموونەی سەربەرزی و شکۆمەندی وەچەکانیان و گەلی کوردستان.

هەرچەندە کە ڕۆماننووس نەهاتووە بەپێی مێژوو، ڕووداوەکان بخاتە ڕوو، بەڵام بە

شێوەیەکی هونەری، تەکنیکی نوێی بەکار هێناوە، کە خاسییەت و سیماکانی بنیاتنانی ڕۆمانی ڕەچاو کردووە، بەدارشتنی قۆناغێکی مێژوویی لە قاڵبێکی ڕۆمانئامێز بەڵام بەشێوەیەکی هونەری نەک تەنیا گێڕانەوەیەکی ڕاستەوخۆ، هەر چەندە چ خودی ڕۆماننووس چ عەباس بەدری کە لە بەرگی دواییدا چەند وشەیەکی کورتی لەسەر نووسیوە و بە چیرۆک لە قەڵەمیان داوە، بەڵام بەلای منەوە بەگۆشت و خوێنییەوە بە ڕۆمان لە قەڵەمی دەدەم و، ئەم ڕۆمانە تاکە ڕۆمانی نییە بەڵکو "١٠" دە ڕۆمانی تریشی بە چاپ گەیاندووە و هەندێکیان کراونەتە عەرەبی، جگە لە چیرۆکنووسین بۆ منداڵان و وەرگێڕانی لە زمانی فارسییەوە.

گەلاوێژ سالح فەتاح ئەو ژنە کوردەیە، کە لە ئاسمانی ئەدەب و ڕۆشنبیری کوردیدا وەک ئەستێرەی گەلاوێژ دەدرەوشێتەوە، بە هەوڵ و تەقەلای بێ وچانی، خۆی پێ گەیاندووە، زیاتر لە قوتابخانەی ژیان پێگەییوە، بە حوکمی ژیانی ئەم شار و ئەو شاری عێراق و کوردستان، فێری زمانی عەرەبی بووە، چونکە زۆربەی ژیانی منداڵیی لە باشووری عێراق بەسەربردووە و لەبەر بارودۆخی ئەو سەردەمە نەیتوانیوە خوێندن تەواو بکات و ببێتە خاوەن بەڵگەنامە، بەڵام وەک جارێک لە "مەکسیم گۆرکی" یان پرسی تۆ چیت تەواو کردووە، گوتی من لە قوتابخانەی ژیاندا دەرچووم.

بۆ نووسینەوەی مێژووی خەباتی سیاسی و بزاڤی ڕزگاریخوازی گەلی کوردمان، بەرجەستەکردنی تێکۆشانی بنەماڵەیەک لە چوارچێوەی ڕۆمانێکی لەم شێوەدا کارێکی پەسندە و جێگەی دەستخۆشییە، ڕەسووڵ هەمزاتۆڤ گوتەنی: دنیا لە ئاگردانەکەی ماڵی ئێمەدا دەست پێ دەکات. بۆیە با هەرکەسە لە خۆیەوە دەست پێ بکات، بەڵام بە دەستپاکی، وەکو ئەمانەتێکی زانستی و مێژووی و، ڕۆڵی ئافرەتان فەرامۆش نەکرێ، کە لەم ڕێگە شکۆدارەدا چ ئازار و مەینەتێکیان دیوە کە هەرگیز لە هی هاوسەر و باوک و برا و خزم و کەسیان کەمتر نەبووە، کە گەلاوێژی ڕۆماننووس بێ ڕتووشکردن. نەک تەنیا لەم ڕۆمانەشدا، بەڵکو لە هەموو ڕۆمانەکانیدا ئەو دەستپاکی و سەر ڕاستییەی ڕەچاو کردووە و، ڕۆڵی شیاوی ژن و کچی کوردی لە کۆڕی خەباتی نهێنی و ئاشکرا تەنانەت ژیانی پێشمەرگایەتیشدا بەرجەستە کردووە جێی خۆیەتی و شیاوی ڕێزلێنانە، نەک وەک هەندێ نووسەر کە ڕۆڵی ژن دەخەنە ژێر لێو و هەر پیاو بەپاڵەوانی گۆڕەپانەکە دەدەنە قەڵەم، ڕۆماننووس ڕۆڵی کچ و ژن بەرجەستە بکات، خەبات و قوربانیدانیان نەخرێتە ژێر لێو.